

**Pr. lect. univ. dr. Sorin Marinescu,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie
Universitatea „Dunărea de Jos“ din Galați**

CONSIDERAȚII PRIVIND „CULTURA FILANTROPIEI“ ÎN ORTODOXIE

Abstract: *In the “Homage Year of the Pastoral Care of Parents and Children” and the “Commemorative Year of the Romanian Orthodox Philanthropists” we proposed a study on the “culture of philanthropy” in the Orthodox space, because we consider it closely related to pastoral care and education.*

The etymological meaning of the concept of philanthropy is very complex and simple at the same time. Its significance is: God’s love for people, but also a manifestation of people’s love for their fellow men, a virtue that every Christian should have. We owe to the Cappadocian Fathers (St. Basil the Great, St. Gregory of Nyssa, St. Gregory of Nazianzus), St. John Chrysostom – with the “Mystery (Sacrament) of the Brother”, the imposition in Orthodoxy of the idea that philanthropy is a model of to Christ, who loved men, the merciful being thus partaker of the divine philanthropy, for “No one has greater love than this, that he may lay down his soul for his friends” (Jn 5:13). Thus, the Orthodox Christian knows that “he who helps the poor, lends to God” (Proverbs 19:17), and the model of the Christian life is based on the words of our Lord Jesus Christ – “I give you a new commandment: Love one another. As I have loved you, so you must love one another. By this all will know that you are my disciples, if you have love for one another” (Jn 13: 34-35).

In time, a true “culture of philanthropy” was established in the Orthodox space – as His Beatitude Father Daniel, Patriarch of the Romanian Orthodox Church – observed which is the basis of communion in the Church through faith, and in society, through education. The promoter of the values of this culture is undoubtedly the priest, about whose mission Metropolitan Antonie Plămădeală wrote that “it is a divine command”. At the same time, Father Dumitru Stăniloae establishes interdependencies between the concepts of communion, love, sacrifice, philanthropy, generosity, race, identity, dignity.

In the history of Romanians, Orthodox spirituality, based on the “culture of philanthropy”, made possible a rich philanthropic activity that had several hierarchs

of the Orthodox Church, rulers and boyars, who understood that Christian freedom implies responsibility to others. Let us not forget the institutional philanthropic activity of the Church, which is "a community self in Christ" (Fr. Dumitru Stăniloae), brutally interrupted for almost half a century, with the installation of the communist regime (1946-1989), but resumed immediately after his fall.

At present, the pastoral care of parents and children can pass on, over generations, the values of the "culture of philanthropy", which should not be confused or replaced with modern practices of social assistance, the latter being more a strictly professional form of helping each other often without real personal involvement.

Keywords: "philanthropy culture", orthodoxy, national identity, pastoral care.

Considerând o hotărâre judicioasă proclamarea anului 2020 ca „Anul comemorativ al filantropilor ortodocși români“, credem că este oportună dezbaterea privind semnificațiile filantropiei în mediul ortodox, cu referire și la spațiul românesc, pentru a putea înțelege dimensiunile „culturii filantropiei“, care a modelat spiritualitatea românească de-a lungul istoriei.

La început, filantropia a fost atribuită numai lui Dumnezeu¹, și abia ulterior ea a fost considerată un atribut al omenității. Părinți ai Bisericii, precum Teofil de Antiohia († 182)², profesorii Școlii catehetice din Alexandria, Clement din Alexandria (150-215)³ și Origen (185-252)⁴, precum și Sozomen (cca 380-cca 427)⁵ sau Sfântul Ata-

1. Sf. Ev. Ioan îl definește pe Dumnezeu ca fiind „iubire“ (I In. 4, 8). † Antonie PLĂMĂDEALĂ, „Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, în Sfânta Tradiție și în teologia contemporană“, în: *Studii Teologice*, XXIV, 1972, nr. 5-8, p. 440.

2. TEOFIL DE ANTIOHIA, „Către Autolic“, II, 27, în: *Apologeți de limbă greacă*, col. „Părinți și Scriitori Bisericești“, vol. 2, traducere, introducere, note și indici de pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 315.

3. CLEMENT DE ALEXANDRIA, „Pedagogul“, c. I, cap VIII, în: *Scrieri*, I, col. „Părinți și Scriitori Bisericești“, vol. 4, traducere, introducere, note și indici de pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, pp. 203, 354.

4. ORIGEN, „Împotriva lui Cels“, c. IV, 15, în: *Scrieri alese*, IV, col. „Părinți și Scriitori Bisericești“, vol. 9, studiu introductiv, traducere și note de Teodor Bodogae, colaboratori N. Chircă și Teodosia Lațcu, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984.

5. SOZOMEN, *Istoria bisericească*, traducere † Iosif Gheorghian, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1897.

nasie cel Mare (295-373)⁶ înțeleg prin *philantropia* iubirea lui Dumnezeu către oameni. Mai mult, Domnul Iisus a spus: „Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu Celui din ceruri... cel ce va face și va învăța, mare se va chema în împărăția cerurilor“ (Matei 7, 21 și 5, 19).

Un alt termen folosit era cel de *agape*, legat în primul rând de iubirea de semeni, despre care vorbea Mântuitorul⁷, Cel care a și oferit cel mai înalt și desăvârșit model de iubire, deplină, vie, lucrătoare, jertfelnică, acceptând să fie răstignit pentru noi toți (II Corinteni 5, 15)⁸, îndemnându-ne: „Fiți milostivi, precum și Tatăl vostru cel din ceruri milostiv este“ (Luca 6, 36). Om fiind, Mântuitorul Hristos-Dumnezeu a spălat picioarele ucenicilor, pe care îi întreabă: „Înțelegeți ce v-am făcut Eu?“ (Ioan 13, 12-15), iar acesta poate fi socotit „momentul instituirii slujirii cu caracter universal“, arată Mitropolitul Antonie Plămădeală⁹. În fapt „comuniunea în plan orizontal o exprimă pe cea din planul vertical“¹⁰, poruncile lui Hristos fiind iubirea de Dumnezeu și iubirea de aproapele: „Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul. Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții“ (Ioan 13, 34-35). Sfântul Siluan Athonitul¹¹ arăta că iubirea vrăjmașilor e singura cale adevărată și sigură spre

6. SFÂNTUL ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului și despre arătarea Lui nouă prin trup*, cap. IV, XXXI, în: *Scrieri*, I, col. „Părinți și Scriitori Bisericești“, vol. 15, traducere din greacă, introducere și note de pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 126.

7. Demetrios J. CONSTANTELOS, *Filantropia bizantină și asistența socială*, Editura Doxologia, Iași, 2014, pp. 70-71, „bun și iubitor de oameni (*philanthropos*)“, „milostiv și iubitor de oameni“.

8. Împăcându-i astfel pe oameni cu Dumnezeu, Mântuitorul este numit „Noul Adam“; vezi † Antonie PLĂMĂDEALĂ, *Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură...*, p. 358.

9. † Antonie PLĂMĂDEALĂ, *Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură...*, p. 8.

10. Pr. Theodor DAMIAN, „Teama și iubirea de Dumnezeu“, în: *Studii Teologice*, anul XXXII, nr. 1-2, 1980, p. 113.

11. *Viața și învățătura stareșului Siluan Athonitul scrise de ucenicul său, arhimandritul Sofronie*, traducere de pr. Ioan Ică, ediția a II-a, Editura Deisis, Sibiu, 2004, pp. 259-260.

cunoașterea lui Dumnezeu, Care e Viață veșnică (cf. Ioan 14, 21, 23; 17, 3).

Sfântul Vasile cel Mare va uni cele două concepte, cel grecesc de „*philanthropia*” și cel creștin de „*agape*”, într-o etică ce stă la baza filosofiei sale morale, care a motivat implicarea sa socială¹².

Sensul etimologic al conceptul de „filantropie” este foarte complex și simplu în același timp, însemnând dragoste a lui Dumnezeu pentru oameni, manifestare a iubirii oamenilor față de semenii lor (în limbajul teologic), și virtutea pe care trebuia să o aibă cel care, fiind investit de Dumnezeu, conducea poporul – împăratul (norma imperială bizantină). Datorăm Părinților Capadocieni (Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie de Nyssa, Sfântul Grigorie de Nazianz), Sfântului Ioan Gură de Aur – cu „*Taina (Sacramentul) fratelui*”, impunerea în ortodoxie a ideii că filantropia este un model de urmare a lui Hristos, care a iubit oamenii, făcându-se astfel părtaș la filantropia divină, căci „*mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul său să și-l pună pentru prietenii săi*” (Ioan 5, 13). Astfel, creștinul ortodox știe că „*cine ajută pe cei săraci împrumută pe Dumnezeu*” (Pilde 19, 17), iar modelul vieții creștine are la bază cuvintele Domnului nostru Iisus Hristos – „*Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul. Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții*” (Ioan 13, 34-35).

Slujirea vine din iubire, iar misiunea celor ce iubesc este și să vindece boli, să curețe leproși, să dea de mâncare, să stea în ajutorul oricărei neputințe, și totul fără plată, în dar (Matei 10, 8)¹³. Vorbim ca urmare de milostenie, care este legată de slujirea în iubire. Dumnezeu este un Dumnezeu milostiv, fiind iubire la modul absolut. Izvorul iubirii este Sfânta Treime, „structura supremei iubiri”¹⁴. Oamenii, urmându-L pe Mântuitorul Hristos, sunt îndemnați să fie milostivi¹⁵ din iubire.

12. Marius TELEA, „Opera social-filantropică a Sfântului Vasile cel Mare”, în: *Teologia*, anul VI, nr. 3-4, 2002, p. 165.

13. † Antonie PLĂMĂDEALĂ, *Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură...*, p. 11.

14. Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, I, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxa Române, București, 2003³, p. 293 et passim.

15. Diac. Orest BUCEVSCHI, „Învățătura creștină despre iubire și dreptate, ca virtuți sociale”, în: *Studii Teologice*, V (1953), nr. 9-10, p. 581.

Părintele Dumitru Stăniloae¹⁶ arată că, întrucât atât Fiul cât și Duhul sunt deodată cu Tatăl și împreună cu El, toți sunt primul, și că „numărul care reprezintă prin excelență distincția în unitate, sau unitatea explicită, este trei”¹⁷, astfel că plenitudinea existenței, proprie Ființei divine, nu poate fi trăită de un singur eu¹⁸. Iubirea treimică a stat la baza creației și este model pentru iubirea umană. Iubirea interpersonală treimică a îmbrățișat toată zidirea, iar prin îndumnezeirea după har a omului a făcut-o părtașă nespusei bunătăți dumnezeiești. Astfel, omul a fost creat și, după cădere, a fost mântuit de Dumnezeu treimic, în scopul unei veșnice îndumnezeiri, al unei eterne creșteri întru iubire. Duhul Sfânt este Cel ce aduce plenitudinea iubirii și a bucuriei, semnul iubirii depline în Dumnezeu, arăta Sfântul Grigorie de Nazianz¹⁹. În același timp, Biserica Ortodoxă privește Sfânta Treime ca pe Dumnezeu Iubirii, lucrătoare prin Sfântul Duh în sufletele credincioșilor, pentru a-i ridica în relația iubitoare dintre Persoanele Ei²⁰. Doar în Biserică se poate vorbi de „unirea persoanelor umane cu Dumnezeu”²¹.

Omul nu se poate manifesta pe deplin ca om decât în comuniune, în iubire, căci înmulțirea darurilor „nu se poate face decât în comun”²². La Sfânta Liturghie preotul îndeamnă: „Să ne iubim unii pe alții, ca într-un gând să mărturisim pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh”. Doar astfel înaintăm împreună, în Împărăția Sfintei Treimi, Care este Iubire²³. Și

16. Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, I..., pp. 332-333.

17. Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, I..., pp. 319-320.

18. Pr. D. STĂNILOAE *Sfânta Treime sau La început a fost iubirea*, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxa Române, București, 1993, pp. 64-65; Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, I, pp. 293, 308.

19. SFÂNTUL GRIGORIE DE NAZIANZ, „A cincea cuvântare teologică, Despre Sfântul Duh”, în: vol. *Cele cinci cuvântări teologice*, traducere din limba greacă, introducere și note de preot Dumitru Stăniloae, Editura Anastasia, București, 1993.

20. Pr. D. STĂNILOAE, *Sfânta Treime sau La început a fost iubirea...*, pp. 6-8.

21. Vladimir LOSSKY, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, traducere, studiu introductiv și note de pr. Vasile Răducă, Editura Anastasia, București, 1990, p. 205.

22. Pr. D. STĂNILOAE, „Comunitatea prin iubire”, în: *Ortodoxia*, nr. 1, 1963, p. 68.

23. Pr. D. STĂNILOAE, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004², p. 399.

dacă nu putem fi împreună, din diverse cauze: necredință, neputință, sărăcie, boală, atunci intervine durerea pentru fratele care nu poate fi cu noi, vindecată prin filantropie, ce nu este altceva decât o trăire a vieții în Hristos.

Mântuitorul, Doctor al sufletelor și al trupurilor, a fost Cel dintâi care a urmărit tămăduirea omului de patimi. Sfântul Atanasie cel Mare observa că: „Fiul lui Dumnezeu fiind viu și lucrător (Evrei 4, 12), lucrează în fiecare zi; lucrează mântuirea tuturor”²⁴. Urmându-L pe Hristos, și omul, prin filantropie, vizează mântuirea fratelui de singurătate, de înstrăinare, de nefericire, de suferință, de boală ș.a., în fiecare zi, în condițiile în care „timpul (veșnic al) lui Dumnezeu, este un etern astăzi”²⁵, „*Pentru că cel ce nu iubește pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe care nu l-a văzut, nu poate să-L iubească*” (I Ioan 4, 20)²⁶.

Ghidată de aceste idei, în anul 44 d. Hr., Biserica din Antiohia face o bogată colectă pentru Biserica din Iudeea și trimite aceste ajutoare prin Sfinții Apostoli, celor afectați de foamete (Faptele Apostolilor 11, 27-30). Colectele sau averile depuse la picioarele Apostolilor susțineau *agapele creștine* (Faptele Apostolilor 2, 46; 20, 6-11; I Corinteni 11, 33), după modelul lui Hristos, care a stat la Cină cu ucenicii săi, instituind *Sfânta Euharistie*. Atitudinea ucenicilor și a primilor creștini reflecta convingerea Sfântului Apostol Pavel – „*Deși sunt liber față de toți, m-am făcut rob al tuturor, ca să dobândesc pe cei mai mulți*” (I Corinteni 9, 19). Ca urmare, dacă privim la începuturile creștinismului, constatăm că filantropia nu era legată doar de realitatea sărăciei sau cea a bolii.

Agapele sunt cine de împărtășire a iubirii frățești între cei care trăiau bucuria redescoperirii sensului vieții lor, cei care, cunoscându-L pe Hristos, deveneau oameni noi în El, și voiau să împărtășească cu ceilalți bucuria și pacea pe care Acesta le-a adus-o, într-o comunitate în care toți sunt egali – prin jerfa bazată pe iubirea restaurată după

24. SFÂNTUL ATANASIE CEL MARE, *Tratat despre întruparea Cuvântului...*, p. 126.

25. Pr. Constantin GALERIU, „Cuvânt introductiv”, în: Georges Habra, *Iubire și senzualitate*, traducere Dora Mezdrea, Editura Anastasia, București, 1994, pp. I-II.

26. Iov îl cunoștea pe Domnul numai din auzite: „*Din spusele unora și altora auzisem despre Tine, dar acum ochiul meu Te-a văzut*” (Iov 42, 5), astfel că a suferit din ignoranță.

ce a fost distrusă de păcat. Este acea „posibilitate imposibilă”²⁷ de a vedea în celălalt un frate demn de iubire pentru că prin el pe Hristos Îl iubim, pe El Îl hrănim, pe El Îl îmbrăcăm și pe El Îl vizităm în închisoare, aceasta fiind o confirmare a calității de creștin²⁸. Căci „cine ia asupra-și povara aproapelui, cine este gata să ajute pe cel mai slab, cine dă celor lipsiți din toate cele ce a primit de la Dumnezeu [...], acela e următor lui Dumnezeu”²⁹. Iar Sf. Vasile cel Mare răspunde la întrebarea: „Care-i specificul creștinismului? Credința care lucrează prin dragoste. Specificul dragostei lui Dumnezeu? A păzi poruncile Lui pentru preamărirea Lui. Iar al dragostei de semeni? A nu căuta propriul folos, ci al celui iubit [...]”³⁰. Filantropia nu este un act benevol, ci o datorie morală, o obligație, un mod de existență în Biserica lui Hristos³¹.

În acest context, în Biserică, înțeleasă drept „*adunarea celor care se roagă și trăiesc în comuniune*” (Faptele Apostolilor 9, 31; 13, 1; Romani 16, 23 ș. a.), adică în iubire unul față de celălalt, cu Domnul Iisus Hristos prezent în ea, lucrarea de tip *agape*³² va fi asimilată

27. Alexander SCHMEMANN, *Postul Mare. Pași spre Înviere*, traducere și studiu introductiv de pr. Vasile Gavrilă, Editura Sophia, București, 2013, p. 48.

28. Pr. D. STĂNILOAE, „Iisus Hristos sau Restaurarea omului”, col. „*Dumitru Stăniloae – Opere complete*”, IV, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2013, pp. 33-36.

29. *** „Epistola către Diognet”, cap. X, în: *Scrierile Părinților Apostolici*, traducere de pr. Dumitru Fecioru, col. „*Părinți și Scriitori Bisericești*”, vol. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 344; Pr. Ștefan ALEXE, „Viața creștină după bărbații apostolici”, în: *Studii Teologice*, seria a II-a, an VII, nr. 3-4, 1955, p. 232.

30. R.P. Dom. Jean GRIBOMONT, „Concepția Sfântului Vasile cel Mare despre ideea-lul creștin și asceza evanghelică”, traducere de arhim. Benedict Ghiuș, în: *Mitropolia Olteniei*, an XXXI, nr. 1-3, 1979, pp. 80-81; Arhidiacon. Ioan ZĂGREAN, „*Probleme morale în opera Sfântului Vasile cel Mare*”, în: vol. *Sfântul Vasile cel Mare, închinare la 1.600 de ani de la săvârșirea sa*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 231.

31. Teodor V. DAMȘA, „Principiile de bază ale asistenței creștine după omiliile Sfântului Vasile cel Mare”, în: *Mitropolia Banatului*, an XXIX, nr. 10-12, 1979, pp. 595, 597.

32. Termenul de „agape” – nume biblic – a fost preluat în vocabularul liturgic ca „filantropie”, având un sens mai realist în această formă, indicând prezența istorică, chenoitică, a plenitudinii Dumnezeirii în Persoana Fiului; vezi diac. Ion BRIA, „Iisus Hristos iubitorul de oameni”, în: *Ortodoxia*, XVIII, nr. 1, 1966, p. 56.

celel filantropice, aceasta fiind calea spre desăvârșire³³, viață mistică (experiența nemijlocită și dialogul cu Dumnezeu), purificare ascetică și îndumnezeire³⁴, *theosis*.

Filantropia se manifestă ca trăire în spațiul ortodox, dând naștere *culturii filantropice* a Bisericii³⁵, manifestată prin iubire, dăruire, grijă, prin misiunea preotului, care „este o poruncă divină”³⁶ – „*Celui ce voiește să se judece cu tine și să-ți ia haina, lasă-i și cămașa. Iar de te va sili cineva să mergi o milă, mergi cu el două. Celui care cere de la tine, dă-i; și de la cel ce voiește să se împrumute de la tine, nu întoarce fața ta. Ați auzit că s-a zis: «Să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău». Iar Eu zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc, ca să fiți fiii Tatălui vostru Celui din ceruri, că El face să răsară soarele și peste cei răi și peste cei buni și trimite ploaie peste cei dreپți și peste cei nedreپți” (Matei 5, 40-45).*

Atât Sfinții Apostoli, cât și Sfinții Părinți ai Bisericii au înțeles că Liturgia euharistică și Filantropia socială a Bisericii erau complementare și nu concurente, ambele cultivând „*credița lucrătoare prin iubire*” (Galateni 5, 6). Sfinții Părinți au organizat practica apostolică a filantropiei sau a diaconiei – slujirii sociale – în structuri sau instituții permanente: case pentru bătrâni, case pentru văduve, cămine pentru copii, cantine pentru săraci, așezăminte medicale pentru bolnavi, cu scopul de a veni în sprijinul celor aflați în nevoie.

Astfel, în râvna de a-L urma pe Hristos, Sfinții Părinți ai Bisericii merg mai departe și adaugă comuniunii creștine și grija pentru cel în nevoie, indiferent de apartenența lui. Spre pildă, Sfântul Vasile cel Mare († 379) înființează instituții de caritate pentru săraci, bolnavi,

33. Mihai VIZITIU, *Filantropia divină și filantropia Bisericii după Noul Testament*, Trinitas, Iași, 2002, p. 163.

34. În purificare efortul omului este mai mare, deși nu lipsește lucrarea Sfântului Duh, în timp ce în îndumnezeire, este mai evidentă lucrarea lui Dumnezeu, în condițiile acceptării libere a omului. Pr. D. STĂNILĂ, *Spiritualitate ortodoxă*, vol 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, pp. 6, 278.

35. Biserica, în înțelesul ei de „adunarea celor care se roagă și trăiesc în comuniune” (Fapte 9, 31; 13, 1; Romani 16, 23 ș. a.)

36. † Antonie PLĂMĂDEALĂ, *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, Sibiu, 1996, p. 205.

orfani (*Vasiliada* sau acel „grânar al evlaviei”³⁷), apoi Sfântul Efrem de Edessa clădește, în 375 d. Hr., un spital³⁸ pentru bolnavii de ciumă³⁹. Mai târziu, Sfântul Ioan Gură de Aur († 407) devine avocatul săracilor și predică pe Hristos Cel prezent nu numai în Taina Sfântului Altar (Euharistie), ci și în „Taina (Sacramentul) fratelui”⁴⁰.

Trecerea de la Liturgia euharistică la „liturgia fratelui” este faptul de viață esențial în Ortodoxie, cea care conservă „apa vie a Evangheliei lui Hristos, pururea înnoitoare prin Duhul Sfânt”⁴¹.

Pr. Ion Bria vorbește de Paștele permanent al Bisericii care înseamnă „trecerea de la ortodoxie, adică dreapta mărturisire și preamărire a lui Dumnezeu, la ortopraxie, adică la slujirea aproapelui și a lumii”⁴². Libertatea de care se bucurau oamenii în iubirea desăvârșită a lui Hristos (*Fiul lui Dumnezeu „nu a venit să I se slujească, ci ca El să slujească și să-Și dea viața preț de răscumpărare pentru mulți”* – Marcu 10, 45), le-a deschis ochii minții și astfel conștientizau că sunt responsabili pentru semenii lor⁴³.

În Biserica Răsăriteană *filantropia* apare ca „un corectiv al bogăției în favoarea celor suferinzi și defavorizați, ca un corectiv al sistemelor ideologice ce nu vor să știe de compasiune și de iubire frățească față de semenul aflat în strâmtorare”⁴⁴. În fapt, adevărata iubire de aproapele sau de Dumnezeu presupune purificarea de patimi, rugăciune, astfel că spiritualitatea ortodoxă are o orientare ascetică⁴⁵.

37. Cum o numește Sf. Grigore Teologul; vezi pr. Ioan G. COMAN, „Personalitatea Sfântului Vasile cel Mare”, în: *Sfântul Vasile cel Mare, închinare la 1.600 de ani de la săvârșirea sa...*, p. 34.

38. Cu capacitate de 300 de paturi.

39. D. CONSTANTELOS, *Filantropia bizantină și asistența socială...*, p. 72.

40. D. CONSTANTELOS, *Filantropia bizantină și asistența socială...*, p. 73.

41. † Bartolomeu Valeriu ANANIA, *Apa cea vie a ortodoxiei*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2005, p. 49.

42. Ion BRIA, *Dicționar de Teologie ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxa Române, București, 1994², p. 279.

43. † Antonie PLĂMĂDEALĂ, „Biserica slujitoare în Sfântul Scriptură, în Sfânta Tradiție și în teologia contemporană”, în: *Studii Teologice*, nr 5-8, 1972, pp. 280-281.

44. Pr. Valer BEL, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 120.

45. Pr. D. STĂNILOAE, *Spiritualitate ortodoxă*, vol. 3..., pp. 269-270.

Filantropia a intrat ca valoare și trăire în „cultura dărnicii, a generozității” poporului român, „singurul popor neolatin de credință ortodoxă și cu o cultură bizantino-slavă în Evul Mediu, situat la interfevența Apusului cu Răsăritul”⁴⁶, identificându-l spiritual. În spațiul românesc apare conceptul de *omenie*, care se dezvoltă din „conștiința responsabilității, indiferent de statutul său social, religios sau de altă natură”⁴⁷, marcând profilul cultural al românului. Mitropolitul Bartolomeu Anania consideră cultura drept mijloc de expresie al sacralului⁴⁸. De altfel, el pledează pentru o dreaptă măsură a valorilor noastre culturale, întrucât cultura trebuie „să-și recapete o plenară conștiință de sine”⁴⁹.

În istoria iubirii față de săraci, Biserica din Țările Române, urmașă a Bisericii apostolice, a înregistrat „cele mai înflăcărâte străduințe pentru alinarea suferințelor omeniești”⁵⁰. Aceasta a dovedit că „poartă amprenta dumnezeirii”⁵¹, căci „cel ce are milă de săraci și îi ajută, acela primește răsplată din tezaurul ceresc. Cel ce e bun și blând, cel ce-și iubește frații, este onorat cu premiul iubirii și al păcii”⁵².

În timp, în spațiul ortodox s-a constituit o adevărată „cultură a filantropiei”, așa cum observa Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, ce stă la baza comuniunii în Biserică, prin credință, și în societate, prin educație. Promotor al valorilor acestei

46. Ioan-Aurel POP, „Cultura română – cultură europeană”, în: *Academica*, XXX, 351-352, nr. 1-2, 2020, p. 10.

47. Pr. Constantin COMAN, *Ortodoxia sub presiunea istoriei*, Editura Bizantină, București, 1995, pp. 289-290.

48. † Valeriu ANANIA, *Din spumele mării. Pagini despre religie și cultură*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995, p. 242.

49. Lucian-Vasile BĂGIU, *Valeriu Anania. Scriitorul*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006, p. 418.

50. Pr. I. G. COMAN, *Frumusețile iubirii de oameni în spiritualitatea patristică*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1998, p. 254.

51. Pr. Nicolae NECULA, „Rolul preotului român în viață obștească”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, an CIV, 1986, nr. 1-2, p. 60.

52. SFÂNTUL CIPRIAN AL CARTAGINEI, „Despre gelozie și invidie”, XVI, în: vol. *Apologeti de limbă latină*, col. „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 3, traducere de Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Pavel Papadopol, David Popescu, București, 1981, p. 503.

culturi este fără îndoială preotul, despre misiunea căruia Mitropolitul Antonie Plămădeală⁵³ scria că „este o poruncă divină”. Pr. Dumitru Stăniloae stabilește interdependențe între conceptele de comuniune, iubire, jertfă, filantropie, generozitate, neam, identitate, demnitate. Din perspectiva acestuia, credinciosul care vrea să dobândească desăvârșirea trebuie să fie un *praktikos*, înainte de a ajunge la *gnostikos*, „căci nu se poate face cineva capabil să vadă rațiunile din lucruri, și prin ele pe Dumnezeu-Cuvântul, dacă nu s-a dedicat întâi «filosofiei lucrătoare» sau «împlinirii poruncilor», [...] care nu constă numai într-o activitate îndreptată asupra naturii, ci într-una care are în vedere și pe semenul nostru și pe noi înșine”⁵⁴. Iubirea de aproapele, alături de rugăciunea curată, pregătesc creștinul de acea experiență extatică, pe care acesta o numește „lărgirea inimii”, referindu-se la un atribut al iubirii care se revarsă⁵⁵.

În istoria românilor, spiritualitatea ortodoxă, bazată pe *cultura filantropiei*, a făcut posibilă o bogată activitate filantropică pe care au avut-o mai mulți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe, dar și domnitori și boieri, care au înțeles că libertatea creștină presupune responsabilitate față de ceilalți.

Să nu uităm și de activitatea filantropică instituțională a Bisericii, care este „un eu comunitar în Hristos”⁵⁶, brutal întreruptă pentru aproape o jumătate de veac, odată cu instalarea regimului comunist (1946-1989), dar reluată imediat după căderea acestuia.

În ultimul deceniu, prin cei 14.933 de preoți și diaconi, care slujesc în cele 16.287 de locașuri de cult⁵⁷, Biserica Ortodoxă Română realizează o amplă activitate filantropică, sădind valorile acesteia în sufletele credincioșilor, mai cu seamă ale tinerilor și copiilor, prin diverse programe educaționale. Această activitate nu intră în

53. † Antonie PLĂMĂDEALĂ, *Preotul în Biserică, în lume, acasă...*, p. 205.

54. Pr. D. STĂNILOAE, *Spiritualitate ortodoxă*, vol. 3..., p. 26.

55. Pr. D. STĂNILOAE, *Spiritualitate ortodoxă*, vol. 3..., p. 272.

56. Pr. D. STĂNILOAE, „Hristos și umanitatea unită cu El și în El”, în: vol. *Teologie dogmatică ortodoxă*, II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, p. 99.

57. Din cuprinsul Patriarhiei Române, http://patriarhia.ro/images/pdf_2015/SINTEZA_date_2014.pdf, accesat în data de 1 octombrie 2020.

contradicție cu responsabilitatea statului de a se îngriji de cei aflați în nevoie, perspectiva acestuia fiind mai ales laică, centrată pe social, financiar și mai puțin pe credință.

Ortodoxia reprezintă, prin ierarhia de valori pe care o promovează și care are la bază iubirea, cadrul generos în care nu se desfășoară doar o activitate de „asistență” a aproapelui, ci trăirea cu caracter filantropic, care se manifestă în grija pentru starea sufletească a acestuia, în dorința de a-l ajuta spiritual să meargă pe calea mântuirii, țelul oricărui creștin, respectându-i libertatea de a decide. Ca urmare, filantropia nu se rezumă la ajutoare sociale, la rezolvarea unor probleme cotidiene, ci se raportează la veșnicia trăită în Împărăția lui Dumnezeu, astfel că nu se adresează doar persoanelor nevoiașe, sărace, fără adăpost sau singure, ci se adresează fiecărei persoane, pe care Biserica are datoria de a o recupera pentru veșnicie. Principalele calități ale creștinului ce trăiește în Hristos sunt blândețea și smerenia. Pr. Dumitru Stăniloae observa că „omul blând a înlăturat toate obstacolele din calea unei relații deschise și sincere cu aproapele, căci prin blândețe a făcut pasul decisiv spre purificarea naturii omenești din el cu natura omenească din ceilalți”⁵⁸. În același timp, smerenia este „concentrarea tuturor virtuților”⁵⁹, în timp ce mândria este mai neplăcută lui Dumnezeu decât desfrînarea.

În prezent, prin pastorația părinților și copiilor se pot transmite mai departe, peste generații, valorile „culturii filantropiei”, care nu trebuie confundată și înlocuită cu practicile moderne ale asistenței sociale, aceasta din urmă fiind mai mult o formă strict profesională de ajutorare a celuilalt, lipsindu-i cel mai adesea adevărata compasiune. În fapt, „asistența socială făcută în lipsa de iubire a semeniului tău este seacă și nu duce niciodată la un bun sfârșit”⁶⁰.

Putem concluziona că filantropia, în înțelesul ei creștin și românesc, este urmarea firească a împărtășirii de Hristos la Sfânta Liturghie, în care nașterea mistică se petrece astăzi, prin pogorârea

58. Pr. D. STĂNILOAE, *Spiritualitate ortodoxă*, vol. 3..., p. 146.

59. Pr. D. STĂNILOAE, *Spiritualitate ortodoxă*, vol. 3..., p. 147.

60. Florica MĂNOIU, Viorica EPUREANU, „Asistența socială în România”, în: *Studii Teologice*, nr. 5-6, 1991, p. 5.

tainică a Domnului Iisus Hristos în viața noastră duhovnicească, aceasta fiind una din tainele creștinismului; astfel, în plan istoric comemorăm evenimentul religios, ceea ce ne face contemporani cu el, iar în plan duhovnicesc, transfigurarea mistică îl face contemporan pe Mântuitorul Hristos cu noi⁶¹, iar cultura filantropiei devine un atribut ontologic al creștinului.

61. † Valeriu ANANIA, *Apa cea vie a ortodoxiei. Culegere de texte*, ediție îngrijită de Nicoleta Pălimaru și Maria-Elena Ganciu, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2002, p. 237.